

תנא דבי ר' ישמעאל אם פגע בדך מנודל זה

משכתו לבית המדרש

אם אבן הוא נימוח אם כרזל הוא מתפוצץ

גיליון מס' 222 א' אדר ב' תשפ"ב

פרשת פקודי

תוכן ענייני הגיליון

מאמר העורך 'פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה', דגש	אחר דגש, עשיה בדייקנות כעבד לרבו 1
לדבקה בו 'ואם לא יעלה הענן ולא יסעו', ההליכה ע"פ ה' 6	לשמוע בקולו ביאורים בפרשת השבוע
אגורה באהלך עולמים הרב מרדכי יפה	מרבותינו מפרשי המקרא 3
זצ"ל, חיוב ומעלת הנושא אישה 7	

מאמר העורך

מצינו בפרשתנו (לט א ושם) וימן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ויעשו את בגדי הקדש אשר לאהרן פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה:

והנה, בפרשה הקודמת, פרשת ויקהל, מספר הכתוב על עשיית כלי המשכן, ולא נכתבה אפילו פעם אחת הלשון 'פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה', והדבר צריך ביאור מדוע בפרשתנו בעשיית כל בגד ובגד הדגיש הכתוב ואמר 'פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה', וכפל הכתוב זאת שבע פעמים. וכן בסדר בניית המשכן כשהקים מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן ג"כ חזר הכתוב ואמר שבע פעמים 'פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה', ובכל דברי האגרת הזאת יש להתבונן מה ראו על פְּכָה.

ואמנם, בפרשתנו ישנה התיחסות כזו גם לעשיית כלי המשכן, אך זאת נמצאת בסיכום עשייתו עם בגדי הכהונה: ויביאו את המִשְׁכָּן אל מֹשֶׁה את האהל וכו' ויביאו את המִשְׁכָּן אל מֹשֶׁה את האהל וכו' ככל אֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה כן עשו בני ישראל את כל העֲבֹדָה: וירא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה.

ופסוקים אלו צריכים הם ביאור כשלעצמם, לכאורה הכתוב חוזר וכופל את דבריו 'כָּל אֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעֲבֹדָה: וירא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה.

ועוד יש לברר מדוע פתח הכתוב ואמר 'כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעֲבֹדָה' ולבסוף אמר 'וירא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה'.

הנה, בתחילת עשיית בגדי הכהונה נכתב (כח, ג) 'וְאֵתָה תְּדַבֵּר אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מְלֹאֲתוֹ רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת בְּגָדֵי אֶהְרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֵנוּ לִי'.

וכתב הרש"ר הירש: 'אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה' דבר זה נאמר כאן רק לגבי עושי הבגדים, ואילו לגבי עשיית כל מלאכת המשכן מזכיר הכתוב את הצורך בתכונת

החכמה רק בפרק לא, אגב מינויים של בצלאל ואהליאב. נראה שזה טעמו של דבר: עשיית המשכן וכליו היתה קשורה בכלליה ובפרטיה בתבנית שה' הראה למשה (עי' לעיל כה, ט), ואילו לגבי הבגדים נשאר לעושיהם חופש פעולה במידה גדולה יותר.

ושמא אפשר לבאר על פי דבריו שהוצרך הכתוב להדגיש ביתר שאת וביתר עוז דעל אף שכביכול היה להם חופש פעולה במידה גדולה יותר, עדיין כל מה שעשו היה אך ורק על פי מה שצוה ה' את משה.

והנה בביאור החילוק שבין 'עֲבֹדָה' ל'מְלָאכָה' כתב הרמב"ן (ויקרא כג, ז) ש'עֲבֹדָה' אצל רבותינו ז"ל הוא טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר, מלשון (ויקרא כה לט) 'עֲבַדְתָּ עֶבֶד' וכו'. ואילו מלאכה היא דבר שהאדם עושה כשלעצמו כגון להנאת גופו.

ושמא אפשר לבאר על פי דבריו שאמנם משה כאשר הביט אל כל מעשיהם עשה זאת לגופו של דבר, ולכן נאמר שראה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה, לפי שבחן את התוצר לראות ההאמנם עשאו כדבר ה', אך העיד הכתוב על ישראל שעשו את כל מלאכת המשכן כעבודת עבד לרבו, העושה את כל המוטל עליו מפי רבו, בלי להפיל ארצה דבר מכל אשר דיבר האדון.

האדם השלם הוא זה אשר ההלכה נר לרגליו, כי הלא אין ההלכה אלא הוראות לאדם כיצד יעשה את תפקידו עלי אדמות כהלכתו. ומטבע הדברים הוא אשר הורנו חכמינו שמקום יש לגדור גדרים ולהעמיד סייגים בכדי לשמר את כרם ההלכה לבלתי יכנסו בו חיות השדה ויחריבוהו.

אמנם חובתו של בעל הכרם לידע עד היכן מגיעה באמת רשותו והיכן היא הגדר, שאילו היה כרמו סמוך לגינתו של חבירו ועשה גדר רחבה שתחצוץ כנגד בעלי הפורענות, הרי שבא לכלל הסגת גבול, ויצא שכרו בהפסדו.

ולכך פעמים שיש להחמיר ולהוסיף באיסור מעלה נוספת וזו תחשב למשמרת האמתית, ופעמים שיש להעמיד את הדין על דיוקו מבלי להוסיף מאומה וזו תחשב המשמרת האמתית.

וזאת יש לנו ללמוד מהנהגתם של ישראל, שהלא רצו להעמיד את המשכן על הצד היותר טוב שאפשר שיהיה, שהרי בזאת הובטחה להם שתשרה בהם השכינה, ושיהיה הדבר לעדות לכל באי עולם שמחל להם הקב"ה על עשיית העגל. מכל מקום ידעו לעשות את גדר הכרם על מקומה המדויק, מבלי להסיג גבול אֲשֶׁר גָּבְלוּ רֵאשִׁינִים.

ומשראה זאת משה שעשו אֶת כָּל הַמְּלָאכָה, וְהִנֵּה לֹא עֲשָׂוה אֶתָּה פְּאֶשֶׁר צִוָּה ה', כִּן עָשׂוּ, אִזִּי וַיְבָרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה, רֵאוּיָהּ הִיא הַבְּרָכָה שֶׁתִּשְׂרָה עֲלֵיהֶם, אִמֹר לָהֶם יְהִי רִצּוֹן שֶׁתִּשְׂרָה שְׂכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵיכֶם ! (תהלים צ"ז) 'וְיִהְיֶה נֶעֱמָה ה' אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כֹּונָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כֹּונָהוּ.

העורך

אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמְּשָׁפָן מְשָׁפָן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי
מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: (לח כא)

פרש"י 'אֵלֶּה פְּקוּדֵי' בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן, לכסף ולזהב
ולנחשת, ונמנו כל כליו לכל עבודתו:

מבאר הישפתי חכמים שהוקשה לרש"י שלכאורה היה לכתוב לומר 'זֵאלֶּה'
בוא"ו, מוסיף על הראשונים. ומתרגן שלא תטעה לומר שמדבר דוקא על כלי המשכן
שסמוכים לו ויקשה לך למה מנה מנין המשקולות כמה היה. לכך כתב 'אֵלֶּה' בלא וא"ו
המוסיף, לומר שמדבר גם על משקלי נדבת המשכן כמה משקלות היו ולא דוקא על
כלי המשכן.

אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמְּשָׁפָן מְשָׁפָן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי
מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: (לח כא)

אמרו רבותינו (שמו"ר נא, ג) 'אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמְּשָׁפָן מְשָׁפָן הָעֵדֻת', למה 'הַמְּשָׁפָן מְשָׁפָן'
שני פעמים, לפי שבית המקדש עתיד להתמשכן שני פעמים, בית ראשון ובית שני,
שנאמר: (נחמיה א, ז) 'חֲבַל חֲבַלְנוּ לָךְ'.

כתב רבינו בחיי: אם תשכיל במלת 'הַמְּשָׁפָן מְשָׁפָן הָעֵדֻת' תמצא בהם רמז
למספר השנים שעמד בית ראשון ובית שני, וכן מיציאת מצרים עד שבנה שלמה את
הבית, כי 'הַמְּשָׁפָן' במספרו עם האותיות רמז לבית שני, וכן 'מְשָׁפָן' במספרו רמז לבית
ראשון, וכן 'הָעֵדֻת' חסר וא"ו, וחשבנו ד' מאות ושמונים שנה משיצאו ממצרים עד
שבנה שלמה את הבית, ומה שיחסר אחד מן החשבון לפי שבשנה השנית לצאתם נבנה
המשכן. וכל אלו החשבונות ראה אותם משה ברוח הקדש, וזהו: 'אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמְּשָׁפָן
מְשָׁפָן הָעֵדֻת'.

מוסיף היחתם סופר' שהטעם שחסר ה' ממספר בית שני עד שצריך לצרף ה'
אותיות למספר ת"כ, הוא לרמז לחמשה דברים שחסרו בבית שני כדאיתא ביומא (כא,
ב), ומרומז תיבת 'זֵאָפְבְּדָה' (חגי א, ח) שהכתיב הוא 'זאכבד' חסר ה' והקרי 'זֵאָפְבְּדָה' עיין
שם.

וּמִן הַתְּבִלַּת וְהַאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְּגְדֵי שָׂרָד
 לְשָׂרֵת בְּקֹדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת בְּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן
 בְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: (ל ט א)

מבאר ה'פענח רזא' שהזכר שמו של משה הרבה פעמים בפרשתנו, מפני שאמר משה (לב, לב) 'מִחֲנִי נָא מְסַפְּרֶךָ אֲשֶׁר כְּתַבְתָּ וְגו' וא"ל הקב"ה: חייך שאני מרבה לכתוב שמך בספרי, וע"ד המדרש במשל למלך שצוה לעבד לבנות לו פלטיין וכן עשה, וכתב העבד שמו של מלך על כל דבר ודבר וכו', לכן כשקרא גם המלך מיד לעבדו להכניסו לפלטיין, גם הוא הרבה לכתוב שמו, מר' אשר הלוי דודי.

כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֵּן עֶשְׂו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
 כָּל הָעֲבֹדָה: (ל ט מב ושם)

וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂו אֶתְּהָ בְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בֵּן עֶשְׂו וַיְבָרֶךְ אֹתָם
 מֹשֶׁה:

וברש"י: אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, (תהלים צ יז) וַיְהִי נָעַם
 ה' אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ פּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ פּוֹנְנָהוּ.

מבאר ה'חתם סופר' הנה שינה הכתוב ובתחילה כתב 'אֶת כָּל הָעֲבֹדָה' ואח"כ נאמר 'אֶת כָּל הַמְּלָאכָה', והחילוק בין 'עֲבֹדָה' ל'מְלָאכָה' כתב הרמב"ן (ויקרא כג, ז) דמה שעבד עושה לרבו מקרי 'עֲבֹדָה' ומה שדרך אדם שעושה לעצמו מקרי 'מְלָאכָה'. והנה יש חילוק בין מעשה צדיק גמור לאינו גמור, שצדיקים מוסיפין כח בפמליא של מעלה ומעלתן יותר ממלאכי השרת, וא"כ נקרא מעשיהם 'עֲבֹדָה', משא"כ בצדיק שאינו גמור שאינו מוסיף כח מקרי רק 'מְלָאכָה', וכן במלאכים כתיב (תהלים קג, כ) 'גִּבְרֵי כַח עֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ', ע"י מעשיהם ניתוסף להם כח, והיינו דקאמר דבאמת עשו עבודה והוסיפו כח בפמליא של מעלה ולא היו צריכים לברכה שתשרה שכינה במעשה ידיהם, כי כיון שעשו רק לשם שמים בלי שום פניה פשיטא שישרה השכינה במעשה ידיהם, אבל וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה שמשא רבינו ע"ה חייש שעשו רק בגדר 'מְלָאכָה' כי היה להם פניה, ולכך וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה שישרה שכינה ויהי נָעַם ה' עליהם.

וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמַּלְאכָה וְהָיָה עֹשֵׂה אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר
צָוָה ה' בֵּן עֹשֵׂה וַיִּבְרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה: (לט מג)

כתב רש"ר הירש: משה השקיף על כל המלאכה המוגמרת, והנה נטבעו בה שתי תכונות אופייניות: 'עשו אותה', הם עשו אותה, וכל פרט מפרטי המלאכה, מקטן ועד גדול, ביטא את מיכלול האישייות, את המסירות, את ההתנדבות הנלהבת ואת תנופת המעשה של האומה ושל כוחותיה; ושנית: 'כַּאֲשֶׁר צָוָה ה' בֵּן עֹשֵׂה', עם כל הזריזות שבתנופת העשייה השתעבדו לחלוטין, בכלל ובפרט, לצו האלוקי, ואיש לא שאף להבליט את עצמו במפעל על ידי תוספת או מגרעת סובייקטיבית בחומר או ברוח. רק זה היה שכר המצוה שעמד לנגד עיני כל אחד ואחד: להוציא אל הפועל את מצות ה' וכוונתו בתכלית הדיוק. זוהי שמחה של מצוה המקוימת מרצון, זוהי חירות שבמשמעת ומשמעת שבחירות, והיא באה לכלל תודעת האישייות העצמית – דווקא בשעת השתעבדותה המוחלטת לרצון הבורא, תוך הרגשת עצמיותה בשמחה שאין למעלה ממנה. והרי זה הסימן המובהק המאפיין את השלמות המוסרית העליונה של מעשה אדם מישראל, ואת האדם – כעבד ה'.

וַנְתַּתֶּה אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן אֱהִל מוֹעֵד: (מ ט)

כתב ה'העמק דבר' שעד כה נקרא המזבח 'מזבח הנחשת', ומיום השמיני והלאה נקרא 'מִזְבַּח הָעֹלָה', שאז הקריבו עליו עולת התמיד שהוא העולה הידוע.

וּבְהֶעֱלוֹת הָעֶגְלָה מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל
מִסְעֵיהֶם: (מ לו)

כתב ה'ספורנו': וכל כך היתה שריית השכינה קבע במשכן שלא היה מסתלק כלל משם עד שהיו ישראל צריכים לנסוע. וזה לא היה בשילה ולא בבית ראשון ולא בבית שני. אבל יותר מזה יהיה בבית שלישי יבנה ויכונן במהרה בימינו, כאמרו (זכריה ב, ט) 'וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ'.

חזק חזק ונתחזק

'ואם לא יעלה הענן ולא יסעו' – ההליכה ע"פ ה'

מצינו בפרשתנו (מ, לד ושם) וַיִּכַּס הָעֲנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְכַבֹּד ה' מִלֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּן וְכו' וּבִהְעֵלוֹת הָעֲנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם: וְאִם לֹא יַעֲלֶה הָעֲנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד יוֹם הָעֲלֹתוֹ:

ולכאורה הכתוב 'ואם לא יעלה הענן ולא יסעו עד יום העלתו' מיותר הוא שהרי כבר אמרנו 'ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל' ומכלל הן אתה שומע לאו.

ומבאר ה'העמק דבר' אע"ג שכבר קיפלו בגדיהם והיו מוכנים לדרך, מכ"מ לא נסעו עד יום העלות הענן. ואם לא כתיב 'עד יום העלתו', הייתי מפרש הא דכתיב 'ואם לא יעלה הענן', שלא היה מכין עצמו לעלות כלל, וא"כ לא הכינו עצמם לנסיעה כלל, אבל משעה שנתקפל למעלה והיו כבר מוכנים לצאת, ס"ד שהלכו אפילו עוד לא הלך הענן, על כן כתיב 'עד יום העלתו' שלא זזו עצמם לצאת ממש עד שעלה הענן ממש. וכתיב 'עד יום' ולא כתיב 'עד עת העלתו', ללמד שהיה עתים שהכל מוכן לנסיעה, אבל לא הלך הענן איזה ימים, וכן היה בעת שנצטרעה מרים (במדבר יב, טו) 'והעם לא נסע עד האסף מרים', היינו שהיה הכל מוכן לנסיעה ולא נסעו, והוא משום שלא הלך הענן.

והכתוב אומר: כִּי עַנְן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאִשׁ תִּהְיֶה לִילָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם.

מה מאוד יש לנו ללמוד מהנהגת ישראל במדבר לכל מסעות חיינו, ההליכה על פי ה' על כל פרטיה ודקדוקיה, לא הולכים רגע לפני הענן ולא לאחריו. נצמדים היטב הדק הדק היטב להנהגה הברורה שמנהיג הוא אותנו על פי ה', ה' אלוקינו בראשינו אחריו נלך אף במדבר בארץ לא זרועה. ומי יתן כימי צאתנו מארץ מצרים נראה נפלאות.

הרב מרדכי ב"ר אברהם יפה

נפטר ג' אדר ב' שע"ב

בעל ה'לבושים'

חיוב ומעלת הנושא אישה

יתברך שמו של הקב"ה אשר חפץ בטוב בריותיו, כי יודע בשער חכמתו יתברך שאין טוב לאדם היותו לבדו, עשה לו עזר כנגדו, דכתיב (בראשית ב, יח) 'לא טוב היות האדם לבדו אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ'. ומפני שהיתה אחת מן הכוונות בבריאת האדם שיפרה וירבה, דכתיב (ישעיה מה, יח) 'לא תהו בראה לְשִׁבְתִּי יְצָרָה', עשה זה העזר בזה האופן שעל ידה יוכל לפרות ולרבות, דכתיב (בראשית שם כב) 'וַיִּבֶן ה' אֱלֹקִים אֶת הַצֶּלַע, עשאה כמו בנין קצר למעלה ורחב למטה לקבל הולד, ועל כן צוהו לדבק בעזר זה שעשה לו דכתיב (שם כד) 'וַדְבַק בְּאִשְׁתּוֹ, שאז תהיה לו גם היא לעזר ולהועיל בכל צרכיו, לא לבד בענין הפריה ורביה.

ולכך חייב כל אדם לישא אשה לפרות ולרבות, וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים, דכתיב (שם ט, ו ושם) 'שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ' וסמך ליה 'וְאַתֶּם פְּרוּ ורבו', כלומר ואתם לא תעשו כן אלא פרו ורבו, הא אם לא תפרו ותרבו הרי אתם כשופכי דמים, וכאילו ממעט בדמות 'אֱלֹקִים' דכתיב 'כִּי בַצֶּלֶם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם' וסמך ליה 'וְאַתֶּם פְּרוּ ורבו', כלומר ואם לא תפרו ותרבו אז צלם אֱלֹקִים ממילא יתמעט, כי הראשונים ימותו וגורם לשכינה שתסתלק מישראל.

דאמרינן (יבמות סד, א) אין השכינה שורה בפחות מב' אלפים וב' רבבות מישראל, דכתיב (במדבר י, לו) 'וּבִנְחָה יֵאמָר שׁוֹבָה ה' רַבְבוֹת אֲלֹפִי יִשְׂרָאֵל, מיעוט 'רַבְבוֹת' שנים, ומיעוט 'אֲלֹפִי' שנים, ואם כן הרי שהיו ישראל ב' אלפים וב' רבבות ומת אחד מהם וזה לא עסק בפריה ורביה, לא נמצא שזה גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

אי נמי דכתיב (בראשית יז, ז) 'לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹקִים וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרַיךְ, בזמן שזרעך אחרך שכינה שורה, אין זרעך אחרך על מי שורה על העצים או על האבנים. ולא עוד אלא שחייב מיתה דכתיב (במדבר ג, ד) 'וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם', הא אם היו להם בנים לא מתו.

וכל מי ששורה בלא אשה שורה בלא טובה, דכתיב (בראשית ב, יח) 'לא טוב היות האדם לבדו'.

בלא ברכה, דכתיב גבי יחזקאל (מד, ל) 'לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ'.

בלא שמחה, דכתיב (דברים יד, כו) 'וְשִׂמְחַתְּ אֶתָּה וּבֵיתְךָ, ואין בית אלא אשה, כלומר שאין ישיבת וקביעת דירת הבית בלא אשה, כי צריך הוא בעצמו להיות טרוד לעסוק בצרכי ביתו ויש לו עצבון רוח גדול בזה, והרי שרוי גם בלא שמחה.

בלא תורה, דכתיב (איוב מ, יג) 'הָאֵם אֵין עֲזָרְתִּי בִּי וְתִשְׂיָה נִדְחָה מִמֶּנִּי, כלומר שאם אין עזרתי שהוא אשתי אצלי, 'תִּשְׂיָה', התורה, נדחה ממני, כי צריך אני בעצמי לעשות צרכי ביתי ותלמודי משתכחת.

בלא חומה, דכתיב (ירמיה לא, כב) 'נִקְבָּה תְּסוּבָּב גְּבָר', כלומר תקיף עליו ותסובבנו כחומה להצילו מהרהורים רעים ומפגעים רעים, שאם היא בעזרת צרכיו הרי היא לו לחומה, ואם הוא שרוי בלא היא שרוי בלא חומה.

בלא שלום, דכתיב (איוב ה, כד) 'וַיֵּדְעַתְּ כִּי שְׁלוֹם אָהֳלְךָ', כלומר בזמן שיש לך אהל שהיא אשה, דכתיב (דברים ה, כז) 'שׁוּבוּ לָכֶם לְאֶהְלֵיכֶם', אזי ידעת שְׁלוֹם ביתך.

ובלא אשה אינו נקרא אדם דכתיב (בראשית ה, ב) 'זָכָר וְנִקְבָּה בְּרָאָם וַיְבָרַךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם', כלומר אחר שהיו 'זָכָר וְנִקְבָּה' קראם 'אָדָם' וקודם לכן לא נקרא 'אָדָם'.

וכיון שנושא אשה עונותיו מתפקקין כלומר נסתתמין, דכתיב (משלי יח, כב) 'מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב וַיִּפֶּק רִצּוֹן מֶה', מלשון פוקקין נקבים.

(לבוש, אבן העזר, א א)